

Ивона Лађевац, Светлана Ђурђевић-Лукић, Ана Јовић-Лазић,
Међународно присуство на Косову и Метохији 1999-2009,
Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2010
pp. 114-139

Светлана ЂУРЂЕВИЋ-ЛУКИЋ

ПРОБЛЕМ ИЛЕГАЛНОГ ОРУЖЈА

Разоружање, демобилизација и реинтеграција (*Demobilization, Disarmament and Reintegration*) бивших герилаца у постконфликтном периоду проблеми су са којима међународна заједница, а нарочито њена кључна организација – Уједињене нације – имају дугогодишње искуство. У овом и следећем поглављу стога ће се анализирати процеси везани за прикупљање илегалног оружја и трансформацију такозване Ослободилачке војске Косова (ОВК) којим су међународне мисије, организације и агенције управљале током десетогодишњег присуства на Косову и Метохији.

Најопасније оружје у локалним сукобима и свакодневном животу је такозвано малокалибарско оружје и лако наоружање, колоквијално: мало оружје. Малокалибарско оружје је оно које је намењено за индивидуалну употребу, као пиштољи, револвери, аутомати, јуришне пушке и пушкомитраљези... Лако наоружање је оно које опслужују две особе, као што су бацачи граната, противтенковске и противавионске ракете и бацачи.¹ Будући да је релативно лако за руковање и ношење, а тиме и за кријумчарење, врло је покретно и распрострањено, а користе га чак и деца. Процењује се да од таквог оружја годишње страда око пола милиона људи, а да око милион комада буде украдено или изгубљено.² Најчешће жртве су цивили, жене и деца, како у локалним сукобима тако и у несрећним случајевима, или кућном насиљу.

Кријумчарење, пролиферација и злоупотреба малог оружја посматрају се и у контексту ширег поимања људске безбедности (енг. *human security*), односно хуманог развоја: елиминација илегалног оружја доприноси безбедности, која ствара услове за економски развој.³ Илегално поседовање и коришћење оружја везано је за разне облике несигурности цивилног становништва, за постојање оружаних формација, организовани криминал и тероризам, односно примену владавине права, што би значило и за бројности и дужину ангажовања иностраних трупа на тлу Покрајине. Логично је стога било очекивати да су постојали интензивни напори на терену да се овај проблем на Косову сузбије. Анализом приступа овом питању актера присутних у самој

---

¹ Дефиниције детаљније у: "Report of the United Nations Panel on Small Arms and Light Weapons", UN, A/52/29, New York, 1997.

² *Small Arms Survey 2004: Rights at Risk*, Oxford University Press, Oxford, 2004, p. 64.

³ О овом проблему у контексту концепта људске безбедности у: Svetlana Djurdjevic-Lukic with Vojin Dimitrijevic, „Human Security and Peace-Building in the Western Balkans” in: Wolfgang Benedek, Christopher Daase, Vojin Dimitrijevic and Petrus van Duyne (eds), *Transnational Terrorism, Organized Crime, and Peace-Building: The State of the Art in Human Security in the Western Balkans*, Palgrave Macmillan (forthcoming, June 2010).

Покрајини, показује се да то заправо није био случај, иако је Резолуција 1244 обавезивала међународне снаге на разоружавање албанске гериле на Косову, а на почетку посматраног периода су усвојена релевантна документа УН и регионалних организација, и направљен оквир за подршку решавања питања илегалног поседовања и трговине малим оружјем за југоисточну Европу.

Међународни приступ проблему илегалног оружја

Мало оружје коришћено је у локалним ратовима током хладног рата, али је по његовом завршетку постало много већи проблем, како због процеса глобализације, тако и због слабе контроле великих складишта оружја бивших социјалистичких земаља. Порозније границе, нижи трошкови транспорта, бржа комуникација, нови актери на међународној сцени, условили су велику пролиферацију овог оружја. Сматра се да велика доступност малог оружја доприноси избијању и ширењу оружаних конфликта, односно њиховом продуженом трајању.⁴

Организација за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС), усвојила је документ који садржи детаљне норме, принципе и мере које се тичу производње, обележавања и вођења документације, заједничких критеријума за извоз и његову контролу, управљање складиштима, смањење вишкова оружја и њихово уништавање.⁵ На Конференцији Уједињених нација о илегалној трговини малокалибарским оружјем и лаким наоружањем у свим аспектима, јула 2001. године усвојен је Програм за акцију који укључује низ мера које би требало да буду примењене на националном, регионалном и глобалном нивоу. Међу њима су препоруке за доношење националних стратегија, оснивање комисија, као и мере за прикупљање и уништавање вишкова оружја.⁶

Земље Балкана дочекале су крај хладног рата са великим залихама малог оружја због постојања опште војне обавезе и значајне производња такве врсте оружја. Према наводима *Small Arms Survey* у бившој Југославији, уочи њеног распада, било је у оптицају око 2,3 милиона пушака у војним складиштима. Томе треба додати велику количину оружја која је увезена разним илегалним каналима током сукоба у првој половини деведесетих. Када је 1997. године у Албанији дошло до немира и провале у војна складишта, више од 550.000 комада дугих цеви дошло је у руке цивила, да би убрзо нашло пут и до Косова, Македоније, југа Србије, доприносећи тако каснијим сукобима. С обзиром на традицију поседовања оружја на Балкану, присутну перцепцију да сви конфликти нису завршени, као и недовољног поверења у званичне органе реда и постојање ланаца за кријумчарење дроге, људи и оружја, сигурно је да је број илегалног оружја и даље велики. Процене стручњака се разликују –

---

⁴ *Small Arms Survey 2002: Counting the Human Costs*, Oxford University Press, Oxford, 2002, p. 109; Rachel Stohl, "Fighting the Illicit Trafficking of Small Arms", *SAIS Review*, Vol. XXV, No.1, Winter-Spring 2005, pp. 59–68.

⁵ "OSCE Document on Small Arms and Light Weapons", Vienna, 24 November 2000.

⁶ "The UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All its Aspects", UN Document A/CONF 192.15, New York, 2001.

дуго је у оптицају била бројка од око милион комада илегалног оружја, а неки помињу и осам милиона.⁷

Након усвајања кључних препорука за акцију на глобалном и европском нивоу, укључујући и документа Европске уније, потреба дугорочнијег ангажмана на њиховој разради и примени у нашем региону резултирала је подстицајем у оквиру Пакта за стабилност у југоисточној Европи. Разрађен је посебан документ за осам земаља у региону, а ради олакшавања његове примене, Пакт је у сарадњи са Програмом за развој УН (УНДП), основао мали центар за подршку владама и цивилном друштву у борби против пролиферације малог оружја – *South Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons*, SEESAC.⁸

Традиционално најчешћи случајеви предаје илегалног оружја су амнестије договорене у оквиру укупног споразума о прекиду сукоба у продручјима обухваћеним ратом.⁹ Овакве акције су обично праћене уништавањем прикупљеног оружја (нпр. такозвана Ватра мира – спаљивање оружја практиковано у Камбоџи, или претопљавање и претварање у скулптуре и употребне предмете и слично), како би се симболички означио крај сукоба, а практично онемогућио нови круг „цурења” оружја из складишта у илегалне токове.¹⁰ Акције тог типа организоване су и по завршетку сукоба у бившој Југославији, било од стране међународних снага, домаћих власти, или у садејству ова два актера. Оне подразумевају предају илегалног оружја од стране учесника у сукобу у замену за амнестију, прикупљања оружја и од цивила уз разне подстицаје, и легализацију (регистрацију) раније илегалног оружја. У Хрватској је оружје откупљивано средствима које је за те намене определио тадашњи председник Туђман, а у Босни и Херцеговини је, између осталог, била организована лутрија, са аутомобилом као главном наградом за неког од учесника акције ко предаје оружје. У Албанији је у неколико наврата УНДП организовао националне и регионалне акције „Оружје за развој”. Поменути концепт осим уобичајене едукације о последицама гомилања илегалног оружја по локалну средину и медијске кампање, подразумева пре свега подстицај у виду средстава за изградњу локалних инфраструктурних

---

⁷ Детаљније у: Ian Davis, *Small Arms and Light Weapons in the Federal Republic of Yugoslavia: The Nature of the Problem*, Saferworld, London, May 2002. Ова последња процена је Међународне мреже акције за мало оружје, *The International Action Network on Small Arms*.

⁸ Документ је Stability Pact Regional Implementation Plan for SEE – Combating the Proliferation of SALW, November 28, 2001. Поменути центар је смештен у Београду, као вид својеврсне подршке новој демократској влади у Србији и СРЈ која је у време његовог формирања била примљена у Пакт стабилности, а почео је са радом у пролеће 2002. године. На интернет презентацији Центра доступна су релевантна документа: www.seesac.org.

⁹ О проблемима везаним за мало оружје у постконфликтном контексту видети: Alan Bryden, Timothy Donais and Heiner Hänggi, *Shaping a Security Governance Agenda in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF Policy Paper No. 11, Geneva, November 2005; Adedeji Ebo, “Combating Small Arms Proliferation and Misuse after Conflict”, in: Alan Bryden and Heiner Hänggi (eds), *Security Governance in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF, 2004, Chapter 7, pp. 137–151.

¹⁰ Детаљније у: Svetlana Djurdjevic-Lukic, “Global Policy Networks Tackle Security Issues: Anti-personnel Land Mines vs. Small Arms”, paper presented at *Summer Symposium on Globalisation and Security*, WIIS, Georgetown University, Washington D.C., June 3-8, 2004.

објеката у општинама које предају значајну количину оружја, како би се додатно нагласила повезаност безбедности и развоја.¹¹

Специфичности интервенције на Косову

Случај Косова и Метохије је специфичан јер се међународне трупе овде не јављају као медијатори у процесу изградње поверења између претходно сукобљених страна, већ више као подршка једној страни у сукобу. Наиме, посматрачи су закључивали да „са војном интервенцијом, НАТО је постао заправо *de facto* савезник Ослободилачке војске Косова (ОВК, енгл. *Kosovo Liberation Army*) у захтеву за независност. Једном када је интервенција почела, повратак на ранију аутономију никада више није била опција. Рат је НАТО начинио пристрасним у конфликту, на штету провобитно прокламованих намера да се обнови аутономија у оквиру Србије.”¹²

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244 обавезивала је међународно присуство на разоружавање ОВК. Командант КФОР-а, генерал Мајкл Џексон (Michael Jackson) и Хашим Тачи направили су договор о демилитаризацији и трансформацији по којим ће ОВК предати све оружје осим пиштоља и ловачког оружја, у року од 90 дана.¹³ Међутим, за разлику од обавезујуће природе Војно-техничког споразума, овај документ нема карактер уговора. Он званично представља добровољно предузимање одређених акција од стране ОВК које су наведене и потписане од стране њиховог политичког представника, а потпис команданта КФОР-а представља само потврду пријема. Документ се односи на демилитаризацију – груписање у одређена места, предаја оружја у складишта под контролом КФОР, и трансформацију ОВК, која је требала да почне након 90 дана. Главна брига КФОР-а у првом моменту била је могућност да ови герилци нападну војне и полицијске снаге СРЈ и Србије у повлачењу.¹⁴ Међународни актери били су свесни да ће и по престанку званичног постојања ОВК остати њено политичко крило, да ће вође ОВК вероватно и даље бити сматрани лидерима у извесном смислу, и да ће оружје остати доступно онима који желе да га употребе.¹⁵ Може се чак сматрати да су заправо КФОР и УНМИК добровољно разоружавање ОВК

---

¹¹ Детаљније о тој вези: Светлана Ђурђевић-Лукић, „Повезаност безбедности и развоја: нови концепти и пракса међународних организација“, у: Мирослав Хаџић и Јелена Радоман (прир.), *Економија и безбедност*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009, стр. 17-30.

¹² Andreas Heinemann-Grüder and Wolf-Christian Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, BICC Brief No. 20, October 2001, p.18.

¹³ “Undertaking of Demilitarization and Transformation”, June 21, 1999. Ibid., Appendix.

¹⁴ Нападали су неалбанске цивиле, као и Албанце који су сумњичени за сарадњу са српским властима, па је од стране НАТО тј. КФОР било појединачних акција разоружавања под претњом силе. Нпр. амерички маринци су разоружали око 200 припадника ОВК у Владову пре овог споразума. Било је неколико акција предаје оружја које је организовао КФОР.

¹⁵ Brigadier Jonathan D.A. Bailey, “The Urban Area During Stability Missions: The British Experience in Kosovo”, in: Russell W. Glenn (ed.) *Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the Twenty-First Century*, Proceedings of the RAND Arroyo-TRADOC-MCWL-OSD Urban Operations Conference, March 22-23, 2000, Appendix H, pp. 241-265.

компензовали давањем политичког и економског утицаја овој организацији.¹⁶ Разоружање ОВК за КФОР није било приоритет, јер „ОВК није сматрана проблемом”.¹⁷ Није се отварао питање злочина са алабанске стране, па тако никада није била ни проглашена амнестија под одређеним условима (за нека кривична дела), што је уобичајен случај након окончања сукоба.

Надаље, док је у другим постконфликтним ситуацијама интерно расељеним и избеглицама приликом повратка забрањивано доношење оружја, то на Косову и Метохији није био случај. Овакав поступак функционери НАТО су, када су уопште питани, објашњавали разним аргументима, од спорог улажења сопствених трупа, преко планинског терена на граници који је тешко контролисати, до такозваног „Си-ен-ен ефекта“ – великог присуства глобалних медија пред којима је било неугодно разоружавати избеглице које су биле жртве Милошевићевог режима.¹⁸

Тако је и било могуће да већ 30. августа 1999. војни командант ОВК Агим Чеку изјави америчком изасланику Ричарду Холбруку да ће ОВК испоштовати рок за предају оружја, али и да ће постати војска Косова. „Један део ће постати полиција, јадан део цивилна администрација, а један Војска Косова, као одбрамбена снага. И још један део ће оформити политичку партију.” Можда је због тога „прогутано” објашњење Чекуа да је разлог за предају мање од 10 хиљада комада малог оружја, углавном старе производње, (иако је пре краја сукоба наглашавано да ОВК има 20 000 бораца, а наводе се и бројке од 25.000 и 27.000): наводно су имали дупло више људи него оружја, па су морали да га деле. Предаја овог оружја тако је била више гест добре воље ОВК него ефективно разоружавање ове формације.¹⁹ Тврдња о проблемима са квалитетом и квантитетом оружја ОВК је побијена у угледној специјализованој публикацији која је наводила да је ОВК била веома добро финансирана од дијаспоре која је куповала модерно наоружање, а које се није налазило међу предатим примерцима.²⁰

Према аранжману начињеном приликом трансформације ОВК у Косовски заштитни корпус (КЗК), 1 800 комада оружја је остало на заједничком чувању од стране КФОР и КЗК за резервни састав. Многи припадници ОВК су међутим задржали своје оружје и укључили се у криминалну сцену, односно наставили послове са наркотицима који су постојали у претходној фази када су доприносили финансирању ОВК, придружили се „компанијама за обезбеђење“ које су пружале заштиту локалним бизнисменима, или се и сами укључили у извлачење економских користи током провизорне владе њиховог политичког лидера Хашима Тачија у другој половини 1999. године.²¹ Део оружја је сакривен и у суседству – Албанији, Македонији, на југу Србије, одакле се по потреби могао лако активирати.

---

¹⁶ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, op. cit., pp. 18-20.

¹⁷ Изјава официра КФОР-а цитирана у: Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 19.

¹⁸ Незваничан разговор ауторке са високим функционером НАТО у Оксфорду у јесен 1999.

¹⁹ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 19.

²⁰ Tim Ripley, “The UCK’s Arsenal”, *Jane’s Intelligence Review*, November 2000, pp. 22–23.

²¹ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op.cit., p. 34. О трансформацији ОВК и формирању КЗК детаљно у следећем поглављу.

Колико је добровољно предата количина оружја била минимална, говоре рутинске заплене само током следећих годину дана. У Дреници је у јуну 2000. нађено 60 тона оружја и муниције, „довољно да уништи две пешадијске бригаде, целокупно становништво Приштине и 900–1.000 тенкова”.²² Претходно је КФОР запленио још 4.000 јуришних пушака током прегледа возила и кућа.²³ Међутим, заплењено оружје није тада прецизно евидентирано, уништавано нити безбедно складиштено. О томе довољно говори податак да су чак неки немачки војници КФОР-а кријумчарили камионе оружја и експлозивног материјала из Призрена за криминалне кругове у Немачкој.²⁴

Југословенска војска је на пример почетком фебруара 2001. известила да је група од око 60 чланова Косовског заштитног корпуса (КЗК) прешла са територије покрајине у једно од села у заштићеној зони на југу Србије и малтретирала локалне цивиле. Ове акције КФОР није спречавао нити санкционисао недозвољено ношење оружја од стране чланова КЗК. До реаговања је дошло само када су припадници гериле на југу Србије пуцали на америчке и руске патроле дуж административне линије јануара 2001. године.²⁵

УНМИК је тек двадесет месеци по свом доласку, крајем фебруара 2001. године, донео уредбу која је предвиђала процес издавања дозвола од стране УНМИК полиције и казне за поседовање оружја без дозволе, његову употребу за застрашивање и претње, или наговарање другог да то уради казном затвора и до десет година.²⁶ Но, сарадња УНМИК-а и КФОР-а око овог питања није била задовољавајућа, и према наводима западних аутора.²⁷

Оружје, а не развој: пример акције 2003. године

Даља активност међународних актера присутних на Косову на смањењу илегалног оружја у оптицају у покрајини, може се сагледати из студије случаја која следи – акције добровољне предаје оружја спроведене 2003. године. Тада је ситуација на Косови и у окружењу била знатно другачија од 1999–2000: међународне мисије су потпуно успостављене и уходане, институције косовске самоуправе оформљене, Косовски полицијски сервис (КПС) функционише, сукоби на југу Србије и у Македонији су окончани,

---

²² Tim Ripley, “The UCK’s Arsenal”, op. cit., p. 22.

²³ Ibid.

²⁴ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 20.

²⁵ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op.cit., pp. 36-37.

²⁶ UNMIK Regulation 2001/7 On the Authorization of Possession of Weapons in Kosovo, 21 February 2001. Видети казнене одредбе у одељку 8.

²⁷ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 21. До фебруара 2003. године УНМИК је одузео само 3.361 комад илегалног оружја. Било је неколико мањих акција, попут иницијативе једне женске групе, уз подршку КФОР, УНМИК и кабинета премијера Косова, у којој је одузето оружје претопљено у сувенире како би се промовисало разоружање. David Quin, Vladimir Jovanovski, Ana Petrusseva, Naser Miftari, Artan Mustafa, Jeta Xharra, Ilir Aliaj, Lazar Semini, “Armed to the Teeth” *Balkan Crisis Report 470*, IWPR&Saferworld, 27 November 2003.

међународне и локалне невладине организације су активне. Демократска влада у Београду опредељена је за европске интеграције, глобални и регионални оквир за деловање против пролиферације малог оружја су већ раније постављени, у суседној Албанији успешно су спроведне акције предаје илегалног оружја по принципу „Оружје за развој”, и донатори су спремни да подстакну прикупљање на исти тај начин, имајући у виду тешку економску ситуацију у Покрајини.

Програм за развој УН (УНДП) процењивао је да је „широко распрострањена доступност и злоупотреба малог оружја један од централних изазова за смањење несигурности и промоцију развоја на читавом Косову.”²⁸ УНДП наручује анализу односа према оружју на Косову и Метохији од специјализованог пројекта при Институту за међународне студије у Женеви (*Small Arms Survey*) и пратећу анкету (1.264 интервјуа и 12 фокус група). Закључци су следећи:

- Процењени број илегалног оружја је између 330.000 и 460.000²⁹,
- Албанци имају велико поверење у КПС, и нешто мање у КФОР, мада омладинци тврде да се првенствено ослањају на себе и своје лично оружје да би осигурали безбедност,
- Изгледа да становници Косова нису толико везани за оружје како се веровало³⁰,
- Мало оружје се углавном кријумчари из Србије и Албаније и трговина њиме ја релативно ниска у односу на друге земље Балкана³¹,
- Криминал, нарочито онај који укључује коришћење малог оружја је доминантан, са процењеним 72% убиства почињеним на овај начин.

Закључци су били очито дивергентни, а број оних који су одбили да буду анкетирани виши него у било којем ранијем истраживању локалне агенције *Index Kosova*. Анкетари су сумњичени да их је послао КФОР, УНМИК или Косовске полицијске снаге, испитаници су очекивали да ће после анкете следити рација, и уопште исказивали велико неповерење према истраживању о овој теми. То је био довољан разлог да се закључи да су они који су учествовали у анкети давали социјално пожељне одговоре. Но упркос свим проблемима у прикупљању података, истраживачи су закључили да „се оружје не држи из разлога политичке безбедности” јер је то навело само 4% испитаних. Пошто је више од половине одговорило да је вероватно или врло вероватно да ће комшије предати оружје у замену за развојне пројекте у општини, главни закључак је био да „налази сугеришу да Косовари могу бити вољни, под одређеним условима, да предају оружје”³². Како је ипак препоручено и да циљеви буду скромни, УНДП се определио да награди

---

²⁸ Anna Khakee, Nicolas Florquin, *Kosovo and the Gun: A Baseline Assessment of SALW in Kosovo*, Small Arms Survey and UNDP Kosovo, June 2003, p. VIII.

²⁹ Процена на основу 60—70% од око 390.000 домаћинства, по стопи око 1,4 – 1,7 комада по домаћинству. Khakee and Florquin, *Kosovo and the Gun*, op. cit., p. VIII.

³⁰ На основу резултата анкете по којој је 47% анкетираних тврдило да има превише оружја у друштву, а само 21% се није сложило са тим.

³¹ Наводно, због бројног присуства страних снага, и малих профита у односу на кријумчарење цигарета, горива и жена.

³² Khakee and Florquin, *Kosovo and the Gun*, op. cit., p. 41.

сваку општину која преда више од 300 комада оружја, односно мање од 0,1% од најниже процењене бројке илегалног оружја.³³

Влада Јапана обезбедила је велику донацију, по којој би три првопласиране општине требало да добију по 225.000\$ за развојни пројекат по избору. Влада Канаде финансирала је кампању подизања свести у јавности о проблемима илегалног оружја и потреби његове предаје. Локалне невладине организације и медији направили су 95 информативних киоска, организовано је 30 дискусија за округлим столом, укључујући жене и сеоске лидере, одржане су четири ТВ дебате, пригодни спортски догађаји и манифестације за децу; 62 хиљаде постера је дистрибуирано, информације објављиване у три дневна листа укупно 60 пута, подељено је више од 100.000 летака о амнестији, као и 30.000 информативних брошура на пијацама, постављено је 70 билборда и 20 уличних платна у највеће општине, итд.³⁴

Након свега тога, испоставило се да је кампања позивања на добровољну предају илегалног оружја, окончана 1. октобра 2003. године, била потпуно неуспешна: од процењених преко 330.000 комада илегалног оружја, уместо бар 300 по општини, на читавом Косову предато је укупно само 155 комада! Средства за развој тако није добила ниједна општина.³⁵

Неуспех акције прикупљања илегалног оружја био је забашуриван прећуткивањем. Завршни извештај о акцији није био презентираан на интернет сајту програма УНДП Косова *Illicit Small Arms Control Programme* (ISAC, Пројекат контроле незаконитог малог оружја на Косову).³⁶ Руководилац тог програма, Мари-Франс Дезарден (Marie-France Desjardins), изјавила је за аналитички текст два месеца након завршетка амнестије: „Још увек не знамо зашто нисмо у стању да значајније смањимо количину оружја у нелегалном поседу. Морамо добро размислити о томе и утврдити где грешимо.”³⁷

Ова кампања се, међутим, не помиње у издању које треба да представља преглед и „научене лекције” у дотадашњим програмима које је УНДП спроводио широм света када је реч о малом оружју.³⁸ Да на нивоу Косова није спроведена никаква процена кампања које су резултирале малим бројем

---

³³ На Косову има око два милиона становника а 30 општина, што значи у просеку више од 600 хиљада становника у свакој општини.

³⁴ Извештај надлежног организатора у УНДП тј. ISAC, у поседу ауторке.

³⁵ Сличан пројекат готово у исто време спровођен је и у Македонији, такође од стране УНДП, али су резултати били знатно другачији. Компаративна анализа у: Svetlana Djurdjevic-Lukic, “Whose Security Matters? Failure of Weapons-in-exchange-for-Development Project in Kosovo”, paper presented at conference “External Actors’ Role in State (De)Construction”, Mario Einaudi Center for International Studies, Cornell University, Ithaca, NY, November 2005.

³⁶ Сајт овог пројекта био је активан још почетком 2006. године: www.kosovo.undp.org/Projects/ISAC/isac_more.htm. Информације о текућем пројекту налазе се на: <http://www.kosovo.undp.org/?cid=2,103,226> (приступљено 12.2.2010.).

³⁷ David Quin at al, “Armed to the Teeth”, op.cit. У овој анализи цитирају се подаци КФОР-а да је до тада на Косову одузето и уништено 18.000 комада оружја. Аутори као могући разлог неуспеха акције наводе неповерење у општинске власти односно уверење да се услед корупције средства не би користила на добробит локалне заједнице.

³⁸ *Securing development: UNDP’s support in addressing SALW issue*, UNDP, New York, July 2005. не помиње ову акцију.

предатог оружја наводи се и на другим местима.³⁹ Већ помињани регионални центар за подршку пројектима који се баве малим оружјем у југоисточној Европи, SEESAC, није наводио акцију на Косову и Метохији у својим издањима, већ се недовољан успех те акције помињао само као један од мотива за припрему публикације која се тиче организовања кампања и сарадње са медијима.⁴⁰ Тврдња о одговорности медија међутим није навођена у оригиналним извештајима током спровођења акције; надлежни службеници у УНДП тада су извештавали да сви локални медији објављују њихове материјале и позиве.⁴¹

Заборављање је понекад селективно, тако да се на пример део пројекта који се тичао регистрације оружја у Покрајини наводи као изузетан успех.⁴² У публикацији којом се предлаже стандардизација индикатора успешности програма који се тичу малог оружја, регистрација 25.000 комада дозвољеног оружја на Косову и Метохији 2003. године наводи се као успех 225% у односу на број претходно регистрованог оружја (9.000). Реч је о индикатору који узима у обзир само однос према ранијој акцији, а не и процењени број илегалног оружја у оптицају (који је за Покрајину, како је већ поменуто, био најмање 330.000).⁴³

Промена дискурса

Када је неуспех ове акције некако забашурен, приступило се другој фази како би опредељена средства била утрошена. С образложењем да је потребно ићи шире него што су традиционалне области контроле малог оружја, отишло се толико далеко да је главна активност помоћ у опремању службе хитних интервенција у Универзитетској болници у Приштини! Тужна је иронија да се, дакле, практично одустало од прикупљања и контроле оружја, те да се фокус померио на жртве оружја, као да је њихов пораст оно што треба очекивати и убудуће.

---

³⁹ Критика изостанка процене резултата ранијих акција на Косову у: *Malokalibarsko naoruzanje i ljudska bezbednost na Kosovu – Akcioni plan*, Forum za gradjanske inicijative i Saferworld, februar 2007. Sokolova at al., Saferworld, 2006.).

⁴⁰ *Media Operations in Support of SALW Control Interventions*, SEESAC, 2004. Образложење за писање публикације у *SEESAC Activity Report 42*, September 4, 2004.

⁴¹ Чињеница је међутим да су неке поруке биле лоше формулисане. На пример, на једном од летака који је штампан током амнестије од кривичног гоњења за оне који поседују илегално оружје ако га предају, била је фотографија лисица и порука да ће после истека амнестије они који буду поседовали илегално оружје бити осуђени на до 10 година затвора. Претити таквим затворским казнама за поседовање оружја, које су већ формално постојале од фебруара 2001. године, у окружењу где до затвора нису стигле ни вишеструке убице, било је нереално, а у односу на УНДП приступ „Оружје за развој” контрапродуктивно.

⁴² Овде описаној акцији претходило је отварање УНМИК канцеларије за регистрацију оружја. Она је финансирана од стране истог УНДП пројекта за мало оружје, отпочетог августа 2002, који је водио и кампању за регистрацију ловачког и спортског (рекреационог) оружја у периоду 1. фебруар – 1. мај 2003. Регистровано је 25.000 комада. Финансирано је и уништавање оружја заплењеног од стране КФОР-а, на пример 7.000 комада у Јањеву. Видети <http://www.unmikonline.org/pub/focuskos/june03/focusklaw4.htm> (приступљено 2.2.2010).

⁴³ Adrian Wilkinson, *Performance Indicators for the Monitoring and Evaluation of SALW Control Programmes — Discussion Paper*, SEESAC, 2004, p. 8.

Конкретно, пројекат назван Контрола илегалног малог оружја – Фаза 2 (*ISAC-II*), добио је на располагање US \$742.763 за шест месеци, од августа 2005. до фебруара 2006. године. Осим трауматолошког центра за помоћ жртвама оружја у приштинској болници, средства су намењена за опрему Канцеларије за регистрацију оружја (*Weapons Registration Office*), тренирање паса трагача, и „даље продубљивање дебате и подизање свести јавности о ризицима малог оружја и лаког наоружања”. У оквиру подстицања дебате стварају се комитети за безбеднију заједницу (*Safer Community Committee*) како би се побољшала безбедност и сарадња са полицијом. Такође, предвиђено је да се у четири општине учитељи, ученици, представници цивилног друштва и припадници локалне полиције обучавају како би сагледали проблематику малог оружја и затим пропагирају борбу против овог проблема у својој заједници. Један такав пројекат отпочео је у општини Гњилане у децембру, са локалном невладином организацијом *The Kosovo Center for International Cooperation (KCIC)*.

Активности невладиних организација на Косову и Метохији финансиране су и у оквиру мреже неколико невладиних организација са Балкана заинтересованих за проблематику малог оружја — *SEENCA (South East Europe Network for Control of Arms)*. Уз помоћ лондонског *Saferworld* активности невладиног сектора финансира и Европска комисија (програм *CARDS*) – пројекат “*Engaging civil society in security in South Eastern Europe*” у трајању од 18 месеци започео је априла 2005. године. Представник са Косова на овом пројекту и у овој мрежи је *Forum for Civic Initiative* из Урошевца, а почетне активности су му биле одлазак у Њујорк на припремни састанак поводом предстојећег глобалног скупа УН посвећеном малом оружју средином 2006, и опремање једног дела јавне библиотеке у Урошевцу публикацијама које се тичу малог оружја.⁴⁴ Иницијатива је деловала како на локалном нивоу, тако и на нивоу Покрајине. Општина Витина је одабрана за примену плана „Безбеднија заједница” и изабран је Савет од 17 чланова за побољшање заједнице (*Community Improvement Council, CIC*).

На нивоу Покрајине у септембру 2005. оформљена је Национална радна група за контролу оружја (*National Arm Control Working Group, NACWG*) коју чине пет локалних невладиних организација.⁴⁵ Циљ пројекта је „допринос позитивним променама у политици владе кроз повећање учешћа цивилног друштва у доношењу одлука о безбедности заједнице и питањима контроле оружја,” односно да ове невладине организације „повећају учешће и изврше притисак за стварна побољшања у безбедносном окружењу”.⁴⁶

То заправо значи да се вршио притисак на УНМИК, да „Привремене установе самоуправе, а нарочито парламент, добију широка овлашћења да усвоје што пре законе који се тичу малог оружја”, да се изврши пренос одговорности са

---

⁴⁴ “Resource centre on small arms opens in Kosovo,” *Saferworld Update* No. 39, London, October 2005, p. 2.

⁴⁵ Невладине организације су Foundation for Democratic Initiative (FDI), Kosovo Women Network (KWN), Association of the Kosovo municipalities (AKM), and Democratic Forum for Civil Society. Сајт на коме су подаци о активностима били доступни 2006. године је <http://www.fiq-fci.org>.

⁴⁶ “Resource centre on small arms opens in Kosovo,” *op.cit.*, p. 2.

УНМИК полиције на Косовски полицијски сервис „што је неопходан корак у повећању поверења и смањењу броја илегалног оружја у оптицају”, односно да се формира Министарство унутрашњих послова, што ће „бити непроцењиви корак према обезбеђивању одговарајућег надзора над проблемима малог оружја”.⁴⁷

Индикативно је да су и остали спољни и покрајински албански актери током 2005. године били углавном фокусирани на отварање питања демократске контроле над сектором безбедности, као оквира који треба да обезбеди потпуно преузимање безбедносних структура од стране албанске већине. Тако је регионални центар SEESAC у свом извештају крајем 2005. године нагласио да је био минимално укључен у претходни пројекат контроле малог оружја на Косову 2003, али да сада учествује у развијању шире стратегије реформе сектора безбедности.⁴⁸ Британски *Saferworld* је са партнером на Косову објавио извештај „Унапредити цивилну управу и надзор над сектором безбедности на Косову” и сл.⁴⁹

Препоруке ових актера говоре о политичким решењима, али не и конкретної ситуацији на самом Косову као што је пораст инцидената који су укључивали ову врсту оружја у вези са мартовским догађајима 2004. а такође и у 2005. години. Реч је највише о нападима на локалне Србе.⁵⁰ О нападима и о огромним проблемима организованог криминала говорило се само спорадично, као на пример у интервјуу једног од команданата КФОР чешким новинама: „На Косову је само привидан мир, и ризик за војнике КФОР се повећава услед организованог криминала и шверца,” изјавио је командант Мултинационалне бригаде Север, наглашавајући да ће тај привид потрајати само док Албанци очекују да ће добити аутономију, и да његови војници у рутинским контролама цивилних возила најмање једном дневно проналазе дрогу и оружје.⁵¹

---

⁴⁷ *Recommendations of the SEENCA NGOs: The Entity of Kosovo*, 16 August 2005.

⁴⁸ SEESAC Bullet Point Report for Working Table III, Stability Pact, November 2005, p. 1.

⁴⁹ Ilir Dugoli and Lulzim Peci, *Enhancing civilian management and oversight of the security sector in Kosovo*, Kosovar Institute for Research and Development (KIPRED) and Saferworld, London – Prishtina, November 2005. У овом раду се наглашава постојање полицијске станице у северном делу Косовске Митровице коју је наводно успоставила полиција Србије заједно са војном обавештајном службом, и тиме делом парира извештајима Међународне кризне групе који наводе проблем вршљања разних страначких обавештајних структура у Покрајини. Као решење захтева се да Скупштина Косова добије надзор над безбедносним структурама и тако успостави њихову одговорност јавности. Видети нарочито стране 13–14.

⁵⁰ На пример, у августу су убијена два српска младића на путу Урошевац — Штрпце, а у септембру на истом путу пуцано је на кола патролу КСП у којој су били српски полицајци; на зграду општине у Зубином Потоку 9. августа бачене су две бомбе. У новембру је даљински активирана и експлозивна направа на пијаци у Штрпцима, када су четири особе повређене.

⁵¹ KFOR multinational brigade Center Commander, Colonel Ales Vodehnal, “KFOR’s Official: Only Semblance of Peace in Kosovo”, *VIP News Service*, August 4, 2005. Многу већу позорност у то време изазвало је хапшење три наоружана припадника Министарства унутрашњих послова Србије у околини Штрпца. Представник Срба, Оливер Ивановић, изјавио је тада да ако се Срби у том крају осећају апсолутно несигурно после неколико узастопних напада на њих, а УНМИК и КФОР не могу да их заштите и никога не хапсе, сигурно је да ће морати да нађу начине за самозаштиту. “Kosovo Serbs to resort to self-protection if incidents continue”, *BBC Monitoring*, October 4, 2005.

Извештај о напретку Косова за 2005. од стране Европске уније наводи кријумчарење оружја као ствар око које расте забринутост, и захтева се примена мера за контролу трговине оружјем.⁵² За то време карактеристична је и појава наоружаних униформисаних група у Метохији које су заустављале кола и претраживале путнике, захтевајући проглашење назависног Косова до 15. октобра 2005, или ће до тада непозната „Армија за независно Косово” (*KIA*) почети оружане акције.⁵³ КФОР је почео да истражује ове појаве тек када је наводна *KIA* позвала на прекид сарадње са међународним снагама, претећи свим Албанцима који наставе са сарадњом.⁵⁴ Претње су биле праћене и подметањем бомбе у центру Приштине, са седиштем мисије ОЕБС као вероватним крајњим циљем, а следили су и интервјуи команданта самопроглашене војске, „капетана Луиђија” у локалним новинама на албанском, да ће акције бити уперене против оних западних држава и организација које не признају независно Косово.⁵⁵

Сличне активности биле су учестале и на југу Србије, укључујући нападе на станице мултиетничке полиције код Великог Трновца и сопштења наводне организације „Црна сенка” у којима се ова област назива Источно Косово, и у којима се тражи одлазак српских полицијских и војних снага и укључивање представника Албанаца са југа Србије у преговоре о статусу Косова.⁵⁶

Припадници снага безбедности Србије и Србије и Црне Горе у неколико наврата су налазили скривене залихе оружја и муниције у овом подручју, као нпр. у здруженој акцији 13. октобра 2005. у рејону Големог брда. Успешне акције хапшења кријумчара оружја вршене су и у северном делу Албаније, као почетком децембра 2005, када је седам особа ухваћено приликом испоруке 70 комада оружја америчке производње, а у посао су била укључена и возила са таблицама Косова.⁵⁷

Једино на Косову није било успеха. Локални командант КФОР-а прогласио је у договору са шефом УНМИК-а двонедељну амнестију у општини Ново брдо у децембру 2005, али ни једна једина пушка није предата!⁵⁸ Покушај амнестије тако је више деловао као потез наивног локалног команданта који нема увид у високу политику, него као део плана борбе против илегалног поседовања оружја. Оних 330.000 дугих цеви дуго времена нису помињани, и проблем малог оружја подведен је на једном нивоу под реконструкцију болница или дистрибуирање публикација, а на другом интегрисан у реформу безбедносне структуре Косова.⁵⁹

---

⁵² Kosovo (Under UNSCR 1244) 2005 Progress Report, SEC (2005) 1423, Brussels, 9 November 2005, pp. 52-54.

⁵³ *Small Arms Media Monitoring*, SEESAC.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *VIP News Service*, 10 November, 2005.

⁵⁶ *VIP News Service*, 31 October 2005.

⁵⁷ "Albanian police arrest seven suspected arms traffickers in sting operation", BBC Monitoring Service, *Gazeta Shqiptare*, December 5, 2005.

⁵⁸ "The chief of regional operations, Major Shaban Azizi, told *KosovaLive* that there was no case of voluntarily handover of weapons during this time." *SEESAC Weekly Media Monitor*.

⁵⁹ О широј реформи безбедносног сектора детаљније у следећем поглављу.

Трећа фаза: ка самопроглашеној независности

Процес решавања статуса Косова и Метохије започет именовањем Мартија Ахтисарија за преговарача пребацио је фокус у потпуности на статусна питања. Многи међународни актери почели су да делују под претпоставком да ће овим процесом Косово добити неку врсту независности.⁶⁰ У том контексту, три године након претходне, спроведена је нова „Анкета о малокалибарском оружју и лакој наоружању на Косову“ у првој половини 2006. године.⁶¹ Истраживање је укључивало анкетирање 1.258 домаћинстава, десет фокус група, интервјуе са више од стотину међународних и локалних званичника, као и анализу званичних података и медијских извештаја. У њему се наводи да је делом и због широке распрострањености илегалног малог оружја на Косову присутан висок ниво оружаног криминала, да се ово оружје употребљава у периодима тензија, односно да је и узрок и последица бројних проблема у покрајини. Процењено је да је на Косову у оптицају око 400.000 комада овог оружја, од чега готово 34 хиљаде у легалном поседу грађана, а више од 45 хиљада у рукама званичних и приватних агенција у области безбедности.

Кључни закључци су да 87% испитаних домаћинстава верује да илегално поседовање представља претњу за даљи просперитет Косова, али да многи становници поседовање оружја сматрају легитимним, нарочито у сеоским и пограничним областима које се сматрају небезбедним. Више од три четвртине анкетираних (76,8%) сматрају да би им оружје требало ради заштите, првенствено зато што сматрају да их правосудни систем не штити довољно од криминала. Установљено је и да оружје које је одузела косовска полиција често стоји годинама недовољно обезбеђено јер су судски процеси у којима оно треба да буде доказни материјал спори. Нема легалних канала за набавку оружја, па систем издавања дозвола за поседовање оружја може допринети развоју илегалног тржишта, а оно се користи и за насиље у породици, нарочито према женама.⁶² Срби на Косову и Метохији су више у опасности да буду жртве овог оружја, и сумњичави су у погледу броја и врсте оружја које има Косовски заштитни корпус. Нађено је и да постоје пропусти у сакупљању и анализи статистике везане за мало оружје у покрајини, како од стране безбедносних тако и у здравственим структурама. Криминална статистика се различито води у Косовској полицијској служби и у УНМИК

---

⁶⁰ На пример, саопштење за медије британске организације *Saferworld*, веома активне у на овим питањима на Косову, почиње реченицом „Повећавају се изгледи да ће Косово ове године добити неку форму независности.“ Међутим, у саопштењу се наводи да је у њиховом истраживању спроведеном марта 2006. 71,1% анкетираних Срба на Косову изјавило да су лично или неко из њихове породице били жртва неког криминалног акта у претходних 12 месеци. *Minority fears and small arms threaten Kosovo's future*, 14 July 2006. Доступно на <http://www.saferworld.org.uk/images/pubdocs/Press%20Kosovo%20-%20July%2006.pdf> (2.2.2010)

⁶¹ Sokolova J. at al., *Anketa o malokalibarskom i lakom naoruzanju na Kosovu*, Saferworld/SEESAC, 2006. Dostupno na: <http://www.saferworld.org.uk/publications.php?id=225>.

Оригинал на енглеском: Sokolova J. at al., *SALW Survey of Kosovo*, доступно на http://www.saferworld.org.uk/images/pubdocs/Kosovo_survey_2006.pdf (приступљено 12.2.2010.)

⁶² Ibid, pp. III-IV.

полицији, а неке институције не желе да буду транспарентне у погледу релевантних података и сазнања. Полиција и правосуђе немају капацитета да спроведу законе који регулишу поседовање малокалибарског оружја.⁶³

Међутим, у анализи се закључује да нема сврхе спроводити ново прикупљање илегалног оружја док се не утврди финални статус Косова.⁶⁴ Такав приступ је карактеристичан и за остале анализе које су уследиле. У њима се предлаже на пример да треба „започети са проценом научених лекција из претходних процеса прикупљања малокалибарског оружја и лаког наоружања и започети планирање будућих процеса прикупљања, што би требало да буде извршено тек по решавању коначног статуса Косова.“⁶⁵ Наглашава се да прикупљање оружја треба да буде осмишљено од стране институција Косова, а не наметнуто споља.⁶⁶

Анкете које су спровођене у међувремену показивале су заправо пораст поседовања оружја у локалним заједницама, да су се пуцњи чули чешће у арпилу/мају 2008. у односу на март 2006. године, као и пораст броја анкетираних који су одговорили да би набавили оружје када би могли (на готово 30%).⁶⁷ УНДП је направио нови програм, Иницијативу за контролу малокалибарског оружја на Косову (KOSSAC) чији циљ није да разоружа становништво, како је то изричито нагласио главни представник ове организације на Косову априла 2007. године.⁶⁸ Намера је да се „ојача контрола надлежних власти над малокалибарским оружјем и лаким наоружањем“, те је пројекат УНДП формулисан тако да помогне Влади у идентификовању приоритета за деловање у решавању овог питања.⁶⁹ Нагласак је тако стављен на прописе о контроли и поседовању оружја, и на побољшање сарадње и координације између министарстава и различитих укључених агенција, са намером да се направи интегрисана стратегија контроле малокалибарског оружја и лаког наоружања.

Самопроглашена независност фебруара 2008. водила је писању и усвајању бројних закона и формирању институција у области безбедности. Стратегија за контролу малокалибарског оружја на Косову објављена је априла 2008. године, сходно обавези покрајине према Ахтисаријевом плану да спроводи стандарде УН, ОЕБС и ЕУ у области безбедности и контроле оружја, као и према Извештају о напретку ЕУ. Стратегија је заснована на анализи УНДП

---

⁶³ Ibid, p. V.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ „Малокалибарско наоружање и људска безбедност на Косову – Акциони план“, Форум грађанске иницијативе и *Saferworld*, фебруар 2007.

⁶⁶ *Through the cross-hairs: A survey of changing attitudes towards small arms in Kosovo*, Forum gradjanske inicijative/*Saferworld*, November 2008. p.16.

⁶⁷ Ibid. p. 6. Истраживачи овде наводе да је и даље висок број оних који нису желели да одговарају, али и да бројке о порасту могу бити резултат повећане свести и веће отворености.

⁶⁸ Буџет овог пројекта је близу четири милиона долара. Детаљи о овом програму доступни на <http://www.kosovo.undp.org/?cid=2,103,226> Приступљено 12.2.2010.

⁶⁹ „First step toward regulated small arms and light weapons in Kosovo“, UNDP Kosovo, 11 April 2007, <http://www.ks.undp.org/?cid=2,26,177&phpMyAdmin=cjLbKgrbLNEWWbB34SogbjqR18d>, Приступљено 12.2.2010.

програма за мало оружје (KOSSAC) спроведеној током децембра 2007. и јануара 2008. године, и требало би да је повезана са стратегијом интегралног управљања границама, стратегијом безбедности локалних заједница, стратегијом превенције криминала и националном стратегијом безбедности. Национална комисија је претходно успостављена на формално највишем нивоу, на челу са премијером, укључујући осам министарстава, полицију и друге повезане службе, као и УНМИК Царину, УНДП, КФОР и Канцеларију ЕУ. Као мисија се наводи изградња, очување, и повећање безбедности свих грађана, преко ове иницијативе која ће деловати са једне стране на захтеве за набављањем и потребе коришћења малог оружја, а са друге на узроке оружаног насиља. Стратешки циљеви су веома амбициозни, почевши од успостављања институционалног и законског оквира, преко смањивање оружаног криминала и насиља, пресецања токова снабдевања оружјем и муницијом у криминалне сврхе, до уклањања илегалног оружја и муниције у оптицају на Косову, примена реда и закона, и подршке регионалној безбедности. Примена стратегије треба да се одвија у 11 функционалних области, које укупно укључују 70 активности.⁷⁰

Међутим, до краја анализираних периода – јуна 2009. године – појавио се само Нацрт Закона о оружју.⁷¹ Настављена је пракса да се дозволе за поседовање оружја издају упркос томе што продаја или увоз ватреног оружја нису дозвољени, односно регистрација нелегално набављеног оружја, чиме се индиректно прихвата постојање нелегалног тржишта ватреног оружја.⁷² И последње анализе међународних експерата наглашавају да прикупљање оружја не би требало да буде спроведено пре него што Косовске безбедносне снаге буду способне да заштите границу, Косовска полиција буде уживала поверење свих грађана у гарантовању унутрашње сигурности, и систем правосуђа буде способан ефективно да казни илегално поседовање малокалибарског оружја и лаког наоружања.⁷³

Закључак

Илегално поседовање, кријумчарење и коришћење малокалибарског оружја и лаког наоружања везани су за разне облике несигурности цивилног становништва, за постојање оружаных формација, организовани криминал и тероризам, односно одсуство владавине права. Овај проблем је препознат као

---

⁷⁰ *Kosovo Small Arms Light Weapons Strategy*, Prishtina, April 2008. Доступно на http://kustodia.org/repository/docs/strategy%20public_ang_WEB.pdf (приступљено 12.2.2010.).

⁷¹ Нацрт је тада био достављен Парламентарном одбору за безбедност и очекивало се да ће бити усвојен, и заједно са пратећим административним упутствима ступити на снагу почетком 2010. године. Видети: *Законски прописи о конвертибилном оружју на Западном Балкану*, SEESAC, Београд, 2009, стр. 51-57.

⁷² *Ibid.* р. 52. Ни за регистрацију ловачког оружја се не захтева доказ о пореклу, тако да је крајем 2007. године било регистровано преко 50 хиљада оваквог оружја иако број ловаца у Покрајини никада није прелазило 10 хиљада. Видети: Krenar Gashi, „Kosovo: a Gunrunners' Paradise“, *Balkan Investigative Reporting Network*, 29 November 2007.

⁷³ *Spremni ili ne? Istrazivanje izgleda za prikupljanje nezakonitog malokalibarskog i lakog oruzja na Kosovu*, Saferworld, Jul 2009, р. 143.

глобални, а Уједињене нације су годинама радиле на његовом сузбијању разним методама. У случају Косова и Метохије међутим нису доследно примењивани нити класични концепти постконфликтног разоружавања паравојних формација и цивила, нити успевали нови подстицаји у смислу пружања развојних иницијатива у замену за предају оружја и анагажовања цивилног друштва. Однос према овом проблему пролазио је кроз неколико фаза, укључивао повремена размимоилажења појединих међународних актера. Доминантни су занемаривање питања илегалног поседовања и трговине овим оружјем, а у последњих неколико година приступ са становишта концепта изградње нове државе (енг. *state-building*).

Иако је Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 међународно војно присуство обавезано на разоружавање ОВК, систематског темељног разоружавања припадника ОВК од стране КФОР-а није било, већ је то препуштено самим командантима ОВК и повременим акцијама добровољне предаје. ОВК је сматрана савезничком снагом НАТО па њено разоружавање „није било приоритет“. Од избеглица са Косова и осталих лица која су улазила на територију покрајине након повлачења српских и југословенских полицијских и војних снага, НАТО није захтевао да не уносе оружје. УНМИК је тек двадесет месеци по свом доласку донео уредбу која је предвиђала процес издавања дозвола од стране УНМИК полиције и казне за поседовање оружја без дозволе. Ова уредба је слабо примењивана у пракси, а сарадња КФОР-а и УНМИК у овој области била је незадовољавајућа.

Пројекат добровољне предаје илегалног оружја у замену за инфраструктурни пројекат за локалну заједницу, „Оружје за развој“, који је на Косову 2003. године спроводила агенција за развој Уједињених нација – УНДП, доживео је потпуни неуспех. Након тога, без обзира на погоршање ситуације у вези са употребом оружја 2004. и 2005. године, није било никаквих озбиљнијих напора од стране међународних актера на терену за решавање проблема у вези са пролиферацијом малог оружја. Активност се свела на ангажовања локалних невладиних организација на подизању свести јавности и притисак на међународне актере да убрзају пренос овлашћења у области безбедности и правосуђа на косовске власти.

Покретањем преговарачког процеса који је водио Марти Ахтисари, међународни актери све више свој ангажман на решавању безбедносних проблеме у покрајини доводе у контекст очекиване наступајуће независности Косова и ширег оквира реформе безбедносног сектора. Покушаји да се проблеми илегалног оружја прикажу као последица недовољно развијених домаћих безбедносних снага и демократске контроле над сектором безбедности на Косову, међутим нису убедљиви: надоградња институција контроле и надзора над сектором безбедности типично се спроводи у другој фази реформи, тек након што су проблеми попут масовног илегалног поседовања малог оружја решени. Међународни стручњаци међутим и даље сматрају да би следећа акција прикупљања илегалног оружја могла да се успешно спроведе тек када Косовске безбедносне снаге буду способне да заштите границу, Косовска полиција буде уживала поверење свих грађана у гарантовању унутрашње сигурности, а систем правосуђа буде способан да

ефективно казни илегално поседовање малокалибарског оружја и лаког наоружања. Тиме међународни актери присутни у покрајини решавање овог питања померају у неку неизвесну тачку прилично далеко у будућности.

БИБЛИОГРАФИЈА

Jonathan D.A. Bailey, "The Urban Area During Stability Missions: The British Experience in Kosovo", in: Russell W. Glenn (ed.) *Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the Twenty-First Century* – Proceedings of the Urban Operations Conference, March 22-23, 2000, Appendix H, pp. 241-265.

Alan Bryden, Timothy Donais and Heiner Hänggi, *Shaping a Security Governance Agenda in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF Policy Paper No. 11, Geneva, November 2005.

Adedeji Ebo, "Combating Small Arms Proliferation and Misuse after Conflict", in: Alan Bryden and Heiner Hänggi (Eds), *Security Governance in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF, 2004.

Michael Brzoska and Andreas Heinemann-Grüder, "SSR and post-Conflict Reconstruction Under International Auspices", Alan Bryden and Heiner Hänggi (eds), *Reform and Reconstruction of the Security Sector*, DCAF, 2004, pp. 121-41.

Ian Davis, *Small Arms and Light Weapons in the Federal Republic of Yugoslavia: The Nature of the Problem*, Saferworld, London, May 2002.

Svetlana Djurdjevic-Lukic with Vojin Dimitrijevic, "Human Security and Peace-Building in the Western Balkans" in: Wolfgang Benedek, Christopher Daase, Vojin Dimitrijevic and Petrus van Duyne (Eds), *Transnational Terrorism, Organized Crime, and Peace-Building: The State of the Art in Human Security in the Western Balkans*, Palgrave Macmillan (forthcoming, June 2010).

Светлана Ђурђевић-Лукић, „Повезаност безбедности и развоја: нови концепти и пракса међународних организација“, у: Мирослав Хаџић и Јелена Радоман (прир.), *Економија и безбедност*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009, стр. 17-30.

Svetlana Djurdjevic-Lukic, "Whose Security Matters? Failure of Weapons-in-exchange-for-Development Project in Kosovo", paper presented at conference "External Actors' Role in State (De)Construction", Mario Einaudi Center for International Studies, Cornell University, Ithaca, NY, November 2005.

Svetlana Djurdjevic-Lukic, "Global Policy Networks Tackle Security Issues: Anti-personnel Land Mines vs. Small Arms", paper presented at *Summer Symposium on Globalisation and Security*, Georgetown University, Washington D.C., June 3-8, 2004.

Ilir Dugoli and Lulzim Peci, *Enhancing civilian management and oversight of the security sector in Kosovo*, Kosovar Institute for Research and Development (KIPRED) and Saferworld, London–Prishtina, November 2005.

Krenar Gashi, „Kosovo: a Gunrunners’ Paradise“, *Balkan Investigative Reporting Network*, 29 November 2007.

Andreas Heinemann-Grüder and Wolf-Christian Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, BICC Brief No. 20, October 2001.

“Improving Security in Kosovo”, *Saferworld Update* No. 40, February 2006.

Anna Khakee, Nicolas Florquin, *Kosovo and the Gun: A Baseline Assessment of SALW in Kosovo*, Small Arms Survey and UNDP Kosovo, June 2003.

Kosovo Small Arms Light Weapons Strategy, Pristina, April 2008.

Malokalibarsko naoruzanje i ljudska bezbednost na Kosovu – Akcioni plan, Forum za gradjanske inicijative i Saferworld, februar 2007.

Media Operations in Support of SALW Control Interventions, SEESAC, 2004.

OSCE Document on Small Arms and Light Weapons, Vienna, 24 November 2000.

David Quin, Vladimir Jovanovski, Ana Petrusseva, Naser Miftari, Artan Mustafa, Jeta Xharra, Ilir Aliaj, Lazar Semini, “Armed to the Teeth” *Balkan Crisis Report 470*, IWPR & Saferworld, 27 November 2003.

“Report of the United Nations Panel on Small Arms and Light Weapons”, UN, A/52/29, New York, 1997.

“Resource center on small arms opens in Kosovo”, *Saferworld Update* No. 39, London, October 2005.

Tim Ripley, “The UCK’s Arsenal”, *Jane’s Intelligence Review*, November 2000, pp. 22–23.

Securing development: UNDP’s support in addressing SALW issue, UNDP, New York, July 2005.

Small Arms Survey 2002: Counting the Human Costs, Oxford University Press, Oxford, 2002.

Small Arms Survey 2004: Rights at Risk, Oxford University Press, Oxford, 2004.

Sokolova J. at al., *Anketa o malokalibarskom i lakom naoruzanju na Kosovu*, Saferworld/SEESAC, 2006.

Spremni ili ne? Istrazivanje izgleda za prikupljanje nezakonitog malokalibarskog i lakog oruzja na Kosovu, Saferworld, Jul 2009.

Stability Pact Regional Implementation Plan for SEE – Combating the Proliferation of SALW, November 28, 2001.

Rachel Stohl, “Fighting the Illicit Trafficking of Small Arms”, *SAIS Review*, Vol. XXV, No.1, Winter–Spring 2005, pp. 59-68.

Through the cross-hairs: A survey of changing attitudes towards small arms in Kosovo, Forum gradjanske inicijative/Saferworld, November 2008.

UNDP Kosovo, *Light Blue: Public Perceptions on Security and Police Performance in Kosovo*, UNDP Kosovo, Prishtina 2004.

UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All its Aspects”, UN Document A/CONF 192.15, New York, 2001.

UNMIK Regulation 2001/7 On the Authorization of Possession of Weapons in Kosovo, 21 February 2001.

Adrian Wilkinson, *Performance Indicators for the Monitoring and Evaluation of SALW Control Programmes — Discussion Paper*, SEESAC, 2004.

Законски прописи о конвертибилном оружју на Западном Балкану, SEESAC, Београд, 2009.